

AFET MÜDAHALESİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI

Devlet ve Devlet Dışı Aktörler için Kılavuz İlkeler

Hazırlayan:
**Konut ve Arazi
Hakları Ağı**

Bu resmi olmayan çeviri Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile yapılmıştır. Bu çevirinin içeriğinden yalnızca Derin Yoksulluk Ağı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

SAYFA 1: KAPAK

AFET MÜDAHALESİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI

Devlet ve Devlet Dışı Aktörler için Kılavuz İlkeler

Konut ve Arazi Hakları Ağı tarafından hazırlanmıştır.

SAYFA 2:

Afet Müdahalesinde İnsan Haklarının Korunması: Devlet ve Devlet Dışı Aktörler için Kılavuz İlkeler

Tarafından hazırlanmıştır: Shivani Chaudhry

Tarafından yayınlandı: Konut ve Arazi Hakları Ağı

G-18/1 Nizamuddin West, Alt Zemin Kat

Yeni Delhi - 110 013, HİNDİSTAN

+91-11-4054-1680 / contact@hlrn.org.in

www.hlrn.org.in

Kapak fotoğrafı: Santosh Patnaik

Tasarım ve baskı: Aspire Design, Yeni Delhi

ISBN: 978-81-902569-7-1

Yeni Delhi, Mayıs 2015

SAYFA 3: İÇ KAPAK

AFET MÜDAHALESİNDE İNSAN HAKLARININ KORUNMASI

Devlet ve Devlet Dışı Aktörler için Kılavuz İlkeler

SAYFA 4: İÇİNDEKİLER

İçindekiler

I. Giriş 1

II. Afetlerden Etkilenen Kişiler için Genel Güvenceler 3

III. Afet Durumlarında Devletin Sorumluluğu 4

IV. Afetlerden Kurtulanların İnsan Haklarının Korunması 5

- 1) Yardım Merkezleri ve Kamplarda Acil Durum Aşaması için Tavsiyeler 6
- 2) İnsanların Gıda, Su ve Sanitasyon Haklarının Korunması için Tavsiyeler 8
- 3) İnsanın Sağlık Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler 9
- 4) İnsanların Yeterli Barınma Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler 10
- 5) İnsanların Eğitim Hakkının Korunması için Tavsiyeler 16
- 6) İnsanların Çalışma/Yaşama Hakkının Korunması için Tavsiyeler 17
- 7) İnsanların Bilgi Edinme ve Katılım Haklarının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler 18
- 8) İnsanların Seyahat Özgürlüğü Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler 19
- 9) İnsanların Hak Arama Hakkının Korunması için Tavsiyeler 20
- 10) Hesap Verebilirlik, İzleme ve Takip Konusunda Tavsiyeler 21
- 11) Kadınların İnsan Haklarını Korumak ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yardım ve Rehabilitasyonun Sağlanmasına Yönelik Tavsiyeler 22
- 12) Çocuk Haklarının Korunması için Tavsiyeler 25
- 13) Afet Riskinin Azaltılması, Hazırlıklı Olma, Zarar Azaltma ve Koruma 26

V. Sonuç 31

Ekler: İlgili Kaynaklar 32

SAYFA 5: GİRİŞ

I. Giriş

İklim değişikliğinin ve doğal kaynakların aşırı kullanımının etkilerinden kaynaklanan ve şiddetlenenler de dahil olmak üzere afetler dünyanın dört bir yanındaki ülkeleri etkilemektedir. Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi tarafından hazırlanan bir rapora göre, 2013 yılında 22 milyon kişi doğal afetlerin yol açtığı felaketler nedeniyle yerinden edilmiştir. Asya, 2013 yılında yerinden edilen 19 milyon kişi veya küresel toplamın yüzde 87'si ile en kötü etkilenen bölgedir¹. Rapor, hem zengin hem de yoksul ülkelerin etkilenmesine rağmen,

¹ Küresel Tahminler 2014: Afetler nedeniyle yerinden edilen insanlar, Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi, Norveç Mülteci Konseyi, Cenevre, 2014.

yerinden edilmelerin yüzde 85'inden fazlasını oluşturan 'gelişmekte olan' ülkelerin en ağır yükü taşıdığını belirtmektedir.

Bu felaketlerin sonuçları genellikle ağır ve uzun sürelidir. Bazı bireyler, gruplar ve topluluklar - mevcut marjinalleşmeleri ve kırılabilirlikleri nedeniyle - hem afetlerin hemen sonrasında hem de sonrasında afetlerin etkilerine orantısız bir şekilde maruz kalmaktadır; bu da bizi uzun vadeli iyileşme sürecine götürüyor. Bunlar arasında küçük adalar, dağlık bölgeler, yüksek sismik bölgeler veya kıyılar gibi yüksek riskli bölgelerde yaşayan insanlar; düşük gelir grupları; yetersiz barınma koşullarında yaşayanlar; evsizler, topraksızlar ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler; azınlıklar; Dalitler/Seçilmiş Kast üyeleri gibi tarihsel olarak ayrımcılığa uğramış topluluklar; yerli ve kabile halkları; kadınlar; çocuklar; engelliler ve yaşlılar yer almaktadır.

Afet sonrası durumlarda ihlal edilen temel insan hakları arasında yeterli barınma, gıda, su ve sanitasyon, sağlık, çalışma/yaşam, toprak, kişi ve ev güvenliği, bilgi edinme, katılım ve eğitim hakları yer almaktadır. Yardım ve rehabilitasyon önlemleri insan hakları perspektifinden planlanıp uygulanmadığında; zamanında, yeterli ve uygun olmadığında; ve etkilenen topluluklardaki kadınların, çocukların ve diğer marjinal ve savunmasız grupların özel ihtiyaçları ve endişeleri dikkate alınmadığında, bu insan haklarının ihlalleri genellikle daha da artar.

Bu nedenle, insan hakları temelli afet riskinin azaltılması, yardım ve iyileştirmenin sağlanması ulus devletlerin ve insani yardım kuruluşlarının sorumluluğundadır. Bir afet sonrasında, afetten etkilenen nüfusun insan haklarını korumak ve yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılanmanın toplumsal cinsiyete duyarlı, kültürel açıdan uygun, ayrımcı olmayan, katılımcı ve kapsayıcı bir şekilde yürütülmesini sağlamak için kapsamlı ve sürekli çabalara ihtiyaç vardır. Afete hazırlık ve rehabilitasyon, ulusal ve uluslararası tüm ilgili kurumlar tarafından desteklenmesi gereken uluslararası kabul görmüş insan haklarıdır. Afet müdahale mekanizmaları ve müdahaleleri, başta en marjinal durumda olanlar olmak üzere tüm afetzedelerin onuruna ve insan haklarına saygıyı güvence altına almalıdır.

SAYFA 6

Konut ve Arazi Hakları Ağı (HLRN), Hindistan, devlet ve devlet dışı aktörlerin afet sonrası yardım, rehabilitasyon, yeniden yapılanma ve toparlanmanın çeşitli aşamalarında takip etmeleri için bu kılavuz ilkeleri derlemiştir. Bu belge aynı zamanda afete hazırlık, risk yönetimi ve afet yönetimi ile ilgili kısa bir bölüm de içermektedir.

Afet yönetimi için kapsamlı bir insan hakları çerçevesinin önemli unsurlarını; azaltma, hafifletme ve koruma olarak tanımlayabiliriz. Burada sunulan tavsiyeler, HLRN'nin gerçekleri ortaya çıkarma misyonları, araştırma ve istişareler de dahil olmak üzere kapsamlı çalışmalarından elde edilmiştir.

2004'teki Hint Okyanusu tsunamisinden sonra gerçekleştirilmiştir². Uluslararası hukuka, insan hakları standartlarına ve Birleşmiş Milletler'in (BM) kılavuz ilkelerine dayanmaktadır³ ve hayatta kalanların haklarının yanı sıra sorumlu kurumların görevlerini ve afet müdahalesinde izlenecek operasyonel prosedürleri açıkça belirleyen Kurumlar Arası Daimi Komite'nin 2011 tarihli Doğal Afet Durumlarında Kişilerin Korunmasına İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkeleri'nin (IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri) belirli hükümlerini içermektedir.

Barınma ve Arazi Hakları Ağı, 'insan haklarının bölünmezliği' ilkesini içeren insan hakları temelli bir yaklaşımın tüm afete hazırlık, yardım ve rehabilitasyon çalışmalarının temelini oluşturması gerektiğine kuvvetle inanmaktadır. Yeniden inşa ve iyileştirme çabaları, gelecekteki afet riskinin azaltılması da dahil olmak üzere, bireylerin ve toplulukların uzun vadeli ihtiyaç ve endişelerini ele alarak kalıcı çözümleri teşvik etmeyi amaçlamalıdır.

Konut ve Arazi Hakları Ağı, afet yönetiminin tüm aşamalarında - hazırlık, yardım ve iyileştirme - yer alan tüm ulusal ve uluslararası, devlet ve devlet dışı aktörlerin bu tavsiyeleri uygulayacağını ve afetlere hazırlık, yardım ve iyileştirme çalışmalarında etkilenen tüm kişi ve toplulukların insan hakları, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde öngörüldüğü üzere insancıl hukuk gibi alanlara sadık kalarak yaklaşacağını temenni eder.

SAYFA 7:

II. Afetlerden Etkilenen Kişiler için Genel Güvenceler

Afetlerden etkilenen kişiler, aşağıdaki maddelerde belirttikleri gibi olmalıdır⁴:

² Konut ve Arazi Hakları Ağı'nın Tamil Nadu, Sri Lanka ve Andaman'a ilişkin tsunami sonrası bilgi toplama raporları ve Nicobar Adaları'na şu adresten ulaşabilirsiniz: www.hlrn.org.in

³ Uygulanabilir insan hakları standartlarının kapsamlı bir listesi için bakınız: Afet Sonrası Yeniden Yerleşim ve Rehabilitasyona İlişkin Uluslararası İnsan Hakları Standartları, Habitat Uluslararası Koalisyonu - Konut ve Arazi Hakları Ağı ve PDHRE-İnsan Hakları Öğrenimi için Halk Hareketi, Değişim için Kitaplar, Bangalore, 2006.

⁴ Bakınız, Doğal Afet Durumlarında Kişilerin Korunmasına İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkelerin 1. Bölümü, Kurumlararası Daimî Komite, 2011 (IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri).

- Ülkelerindeki diğer kişilerle aynı hak ve özgürlüklerden (uluslararası insan hakları hukuku kapsamında) yararlanma hakkına sahip kişiler olarak tanınmalı ve muamele görmeli ve herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılmamalıdır.
- Afet sonrasında artan kırılganlıkları ve çektikleri acılar nedeniyle özel koruma sağlanmalıdır.
- Güvenlik ve emniyetleri ile ilgili tüm konularda, acil yardım hükümleri ve rehabilitasyon süreçleri ve aktörleri hakkında yeterli, zamanında ve kolay erişilebilir bilgiler -anladıkları bir dilde- sağlanmalıdır.
- İnsan haklarını talep etme ve kullanma konusunda hak sahibidir ve desteklenir.
- Yeterince danışılmış ve mümkün olduğunca erken ve azami ölçüde kendi işlerinin sorumluluğunu üstlenme fırsatı verilmiştir.
- Afet müdahalesinin çeşitli aşamalarındaki faaliyetlerin planlanması ve uygulanmasına katılmalarına izin verilir.
- Bir doğal afet veya etkileri sonucunda kaçmaları veya evlerini veya mutlak ikamet yerlerini terk etmeleri emredildiği veya buna zorlandıkları veya tahliye edildikleri takdirde 'ülke içinde yerinden edilmiş kişiler' olarak kabul edilirler. Bu kişilere 1998 tarihli Ülke İçinde Yerinden Edilme Konusunda Yol Gösterici İlkeler uyarınca muamele edilmelidir⁵.
- İnsan haklarının ihlal edilmesi durumunda, adalet sistemine engelsiz erişim de dahil olmak üzere, zamanında ve etkili çözüm yollarına erişimleri sağlanmalıdır.

SAYFA 8:

III. Afet Durumlarında Devletin Sorumluluğu

IASC Operasyonel Kılavuz İlkelerinin Genel İlkeleri şunları belirler:

II.1. Devletler, doğal afetlerden etkilenen kişilere yardım ve koruma sağlamaktan birinci derecede sorumludur. Bunu yaparken, etkilenen kişilerin insan haklarına saygı göstermek ve onları özel aktörler (örneğin, suç işleyen bireyler ve gruplar) tarafından haklarının ihlal

⁵ Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkeler, 1998, BM Belgesi. E/CN.4/1998/53/Add.2. Kalkınma Temelli Yerinden Edilme ve Göçlere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007 (BM Bel. A/HRC/4/18), hükümleri de özellikle 'acil yardım ve yerleştirme' ve 'tazminat ve rehabilitasyon' ile ilgili V. ve VI. Maddeleri.

edilmesinden ve afetten kaynaklanan tehlikelerden (örneğin, doğal afetlerin ikincil etkileri) korumakla yükümlüdürler.

Buna ek olarak, devlet aşağıdakileri sağlamalıdır:

- Afetten etkilenen tüm kişilere ve diğer ilgili aktörlere karşı hesap verebilir olmalıdır.
- Tüm yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve toparlanma planları ve süreçleri, özellikle yaşam, eşitlik, çalışma/yaşam, yeterli barınma, arazi, sağlık, gıda, su ve sanitasyon, eğitim, bilgi ve katılım, örgütlenme ve hareket özgürlüğü ve kişi ve konut güvenliği haklarının korunması ile ilgili olanlar olmak üzere uluslararası insan hakları standartlarına uygundur.
- Etkilenen her kişi, sınıf, kast, din, dil grubu, etnik köken ve cinsiyete bakılmaksızın, cinsel yönelim, medeni durum, engellilik ve yaş, her yardım kampında, geçici/ geçici/ara barınma yeri ve kalıcı barınma yeri vardır:
 - Yeterli barınma;
 - Yeterli su, gıda ve gıdaya erişim için kaynaklar;
 - Psikolojik danışmanlık da dahil olmak üzere yeterli sağlık tesisleri;
 - Eğitime erişim;
 - Geçim kaynağı seçeneklerine erişim;
 - Yeterli ve zamanında bilgiye erişim;
 - Katılım ve temsil için fırsat;
 - Şiddete karşı koruma;
 - Zamanında ve yargı yoluna erişim; ve,
 - Normalde ülke vatandaşlarının sahip olduğu diğer tüm haklar.
- Farklı düzeylerde çalışan hükümet yetkilileri, devlet dışı kurumlar, insani yardım kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlar da dahil olmak üzere yardım ve rehabilitasyon sürecine dahil olan tüm kurumlar ve aktörler faaliyetlerini koordine eder ve şeffaflık ve iş birliği ruhu içinde çalışır.
- Rehabilitasyon ve yeniden yerleşim hakkı bir insan hakkı olarak kabul edilir ve etkilenen tüm kişilere saygı ve haysiyetle muamele edilir ve insan hakları güvence altına alınır.

SAYFA 9 :

IV. Şiddetten Kurtulanların İnsan Haklarının Korunması Afetler

Kurumlar Arası Daimi Komite'ye göre koruma şu şekilde tanımlanmaktadır: "... ilgili hukuk organlarının (yani insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk, mülteci hukuku) lafzına ve ruhuna uygun olarak bireyin haklarına tam saygı gösterilmesini sağlamayı amaçlayan tüm faaliyetler."

Etkilenen kişiler, doğal afetlerin ardından aşağıdaki gibi çok sayıda insan hakları sorunuyla karşılaşabilir:

- Emniyet ve güvenlik eksikliği (örneğin, yaygın suç ve doğal afetlerin ikincil etkileri);
- Cinsiyete dayalı şiddet;
- Yardım ve temel mal ve hizmetlere eşit olmayan erişim ve yardım sunumunda ayrımcılık;
- Çocukların istismarı, ihmali ve sömürüsü;
- Özellikle çocuklar, yaşlılar, engelliler ve hayatta kalmak için aile desteğine ihtiyaç duyan diğer bireyler için ailelerin parçalanması;
- Özellikle yetersiz doğum kayıt mekanizmaları nedeniyle kişisel belgelerin kaybedilmesi/imha edilmesi ve bunların yerine yenilerinin konulmasındaki zorluklar;
- Yetersiz kanun uygulama mekanizmaları ve adil ve etkin bir adalet erişimin kısıtlı olması Sistem;
- Etkili geri bildirim ve şikayet mekanizmalarının eksikliği;
- İstihdam ve geçim fırsatlarına eşit olmayan erişim;
- Zorla yer değiştirme;
- Afet nedeniyle yerinden edilen kişilerin güvenli olmayan veya gönülsüz geri dönüşü veya yeniden yerleşimi; veya
- Mülkiyet iadesi ve araziye erişim eksikliği.

(IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011)

Bu nedenle, devlet kurumları ve sivil toplum/insani yardım kuruluşları da dahil olmak üzere afet müdahalesine dahil olan tüm aktörlerin afetten etkilenen bireylerin, grupların ve

toplulukların insan haklarını korumak ve müdahalelerinin ayrımcılığı veya acı çekmeyi teşvik etmemesini sağlamak için ortak önlemler alması zorunludur. Bu bölümde, afet müdahale sürecinin farklı aşamalarında afetten etkilenen kişilerin çeşitli insan haklarının korunmasına yönelik ayrıntılı tavsiyeler sunulmaktadır.

SAYFA 10:

1) Acil Durum Aşaması için Tavsiyeler - Yardım Merkezlerinde ve Kamplarda

Devlet ve yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma çalışmalarına dahil olan diğer aktörler aşağıdaki hususlarda yeterli tedbirleri almalıdır⁶:

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet de dahil olmak üzere şiddete karşı koruma sağlamak ve etkilenen kişilerin güvenliğini garanti altına almak.
- Bekar kadınlar, kız çocukları, tek ebeveynli haneler, yalnız veya refakatsiz çocuklar, yaşlılar, engelliler ve Dalitler⁷ ile yerli ve kabile halkları dahil olmak üzere ayrımcılığa uğrayan topluluklar dahil olmak üzere özellikle şiddet riskine maruz kalan kişileri belirleyin ve koruyun.
- Cinsiyete dayalı şiddet, hırsızlık veya diğer şiddet eylemleri için gerekli korumayı sağlayabilecek ek kolluk kuvveti personeli görevlendirin.
- Çok büyük veya aşırı kalabalık sığınma evleri oluşturmaktan kaçının.
- Yardım kamplarının ve acil durum barınaklarının tasarımına ve yerleşim planına kadınlar, engelliler ve marjinalleştirilmiş ve dışlanmış topluluklar da dahil olmak üzere etkilenen nüfusların temsilcilerini dahil edin.
- İnsani yardım mal ve hizmetlerini değerlendirilen ihtiyaçlar temelinde ve sınıf, kast, cinsiyet, din, etnik köken, dil grubu, cinsel yönelim, engellilik, siyasi veya diğer görüşler, medeni hal, mülkiyet, doğum, yaş veya diğer statüler temelinde herhangi bir ayrımcılık yapmadan sağlayın.
- İnsani yardım planlanırken ve uygulanırken, özellikle de gıda yardımı, sağlık hizmetleri, giyim, yaşam ve sıhhi düzenlemeler bağlamında, dini inançlara ve kültürel geleneklere mümkün olduğu ölçüde saygı gösterin.

⁶ IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm A.4, A.5 ve B.1.2, 2011.

⁷ Bakınız, 'İnsani Yardım Müdahalesinde Kast Ayrımcılığının Ele Alınması', Dalit İnsan Hakları Ulusal Kampanyası, 2011.

- Çocuklar, özel ihtiyaçları olan kişiler, engelliler, yaşlılar, yaralıları ve hastalar, akıl hastalığı olan kişiler, aile reisi kadın olan haneler ve bebekleri ve küçük çocukları olan kadınlar için gıda, su, sağlık ve diğer insani yardım hizmetlerine öncelikli erişim sağlayın.

- İnsani yardımın kadınlara, çocuklara, yaşlılara, engellilere ve akıl hastalığı olan kişilere diğer faydalanıcılardan farklı zamanlarda veya yerlerde ayrı olarak dağıtılmasını organize edin.

SAYFA 11:

Etkilenen kişilere sağlanan insani yardım mal ve hizmetleri “yeterli” olmalıdır.

Bu tür mal ve hizmetlerin “yeterli” olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki temel koşulların sağlanması gerekir:

(i) Mevcut: etkilenen nüfusa yeterli miktar ve kalitede sağlanır.

(ii) Erişilebilir: herkese ihtiyaçlarına göre ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanır; ve özel ihtiyaçları olan kişiler de dahil olmak üzere herkes tarafından güvenli bir şekilde erişilebilir ve fiziksel olarak erişilebilir.

(iii) Kabul edilebilir: bireylerin, azınlıkların, halkların ve toplulukların kültürüne saygılı ve cinsiyet ve yaş gereksinimlerine duyarlı.

(iv) Uyarlanabilir: acil yardım, toparlanma ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler söz konusu olduğunda geri dönüş, yerel entegrasyon veya yerleşimin farklı aşamalarında ihtiyaçların değişimine uyum sağlayacak kadar esnek ülkenin başka yerlerinde.

(Bölüm B.2.1, IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011)

Mümkün olduğu ölçüde gıda, ilaç ve giyim gibi diğer malların;

- Özellikle yerli veya etnik ya da dini topluluklara mensup olmaları halinde, etkilenen kişiler için kültürel olarak kabul edilebilir olmasını mümkün kılın; ve

- Yaşlıların, hamile ve emziren kadınların, bebeklerin, engellilerin, yaralı ve hastaların ve özel ihtiyaçları olan diğer kişilerin özel ihtiyaçlarına cevap verin.

- Yıkınma ve ortak sağlık tesislerini, su noktalarını, gıda dağıtım noktalarını, yakıt kaynaklarını, sağlık ve eğitim tesislerini güvenli yerlerde ve yaşam ve uyku alanlarına yakın yerlerde konumlandırın.
- Tüm yardım kamplarının yeterli aydınlatma, çit ve diğer güvenlik önlemlerine sahip olduğundan emin olun.
- Yardım kamplarının ve toplu merkezlerin eğitim, sağlık, geçim ve istihdam kaynaklarına mümkün olduğunca kolay erişim sağlayan bölgelerde bulunmasını sağlayın.
- Yardım kampları ve merkezlerindeki koşulların, insan hakları ilkelerine uygun olarak, etkilenen kişilerin kültürel geleneklerine ve uygulamalarına saygı göstermesini sağlayın.
- Ulusal ve devlet insan hakları kurumlarının yerinden edilme bölgelerine ve yardım kamplarına veya toplu merkezlere düzenli ziyaretler gerçekleştirmesini sağlayın.
- Etkilenen kişileri afetin olası ikincil etkileri hakkında bilgilendirin ve riskleri azaltmak için mümkün olduğu ölçüde uygun önlemleri alın.

SAYFA 12:

2) İnsanların Gıda, Su ve Sanitasyon Haklarının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

Gıda, su ve sanitasyona ilişkin insan hakları afet müdahalesinin tüm aşamalarında gözetilmelidir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi

Genel Yorum No. 12 (1999): Yeterli gıda hakkı, tek başına veya başkalarıyla birlikte yaşayan her erkek, kadın ve çocuğun her zaman yeterli gıdaya veya bu gıdayı temin edecek araçlara fiziksel ve ekonomik olarak erişebildiği durumlarda gerçekleşir.

Genel Yorum No. 15 (2002): İnsanın su hakkı, herkese kişisel ve evsel kullanım için yeterli, güvenli, kabul edilebilir, fiziksel olarak erişilebilir ve uygun fiyatlı su hakkı verir.

Yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma çalışmalarına katılan devlet ve diğer aktörler aşağıdaki hususlarda yeterli önlemleri almalıdır⁸:

⁸ Bkz. 2011 tarihli IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm B.2.1 ve B.2.2.

- İster pişmiş yemek ister kuru erzak olsun, dağıtılan gıdanın uluslararası beslenme standartlarını karşıladığından ve etkilenen nüfus için kültürel olarak kabul edilebilir olduğundan emin olun.
- Refakatsiz çocuklar, bebekler, yaşlılar, engelliler, uzun süreli veya kronik hastalıklarla yaşayan kişiler ile hamile ve emziren kadınlar dahil olmak üzere özel ihtiyaçları olan kişilerin gıdaya engelsiz erişiminin sağlanması.
- Kişisel ve evsel kullanım için yeterli, güvenli, kabul edilebilir, fiziksel olarak erişilebilir ve uygun fiyatlı suyun ayrımcılık yapılmaksızın ve onurlu bir yaşam için gerekli miktarda tüm etkilenen kişilere sağlanması.
- Tüm yardım kamplarında/merkezlerinde ve geçici/ara/geçici barınma alanlarında erkekler ve kadınlar için yeterli, ayrı ve güvenli tuvaletler ve banyo tesisleri sağlayın.
- Tüm yardım kamplarında ve geçici/ara/geçici barınma alanlarında katı atık yönetimi, çöp imha ve drenaj tesisleri de dahil olmak üzere yeterli sanitasyon tesisleri sağlayın ve hijyeni koruyun.
- Engellilerin, yaşlıların, çocukların, kadınların ve ayrımcılığa uğrayan grupların tüm su ve sanitasyon tesislerine erişimini sağlayın.

SAYFA 13:

3) İnsanın Sağlık Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

İnsanın sağlık hakkı, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. Maddesinde tanınmıştır. Bu hak, onurlu bir yaşam sürmeye elverişli, ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkı olarak tanımlanmaktadır. İnsanın sağlık hakkı, yeterli sağlık hizmetinin sağlanmasının yanı sıra, güvenli ve içilebilir suya ve yeterli sanitasyona erişim; yeterli miktarda güvenli gıda, beslenme ve barınma; sağlıklı iş ve çevre koşulları; cinsel sağlık ve üreme sağlığı da dahil olmak üzere sağlıkla ilgili eğitim ve bilgiye erişim gibi sağlığın temel belirleyicilerini de içerir⁹. İlgili tüm aktörler afetten etkilenen kişilerin bahsedilen sağlık hakkının korunmasını sağlamalıdır. Sağlık hakkı, ayrımcılık yapılmaksızın zamanında ve uygun, erişilebilir, kültürel olarak kabul edilebilir ve toplumsal cinsiyete duyarlı sağlık hizmeti alma hakkını da içerir.

⁹ Bakınız, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 14 No'lu Genel Yorumu Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standardı, 2000.

Yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve iyileştirme çalışmalarına katılan devlet ve diğer aktörler, aşağıdaki hususlara özel önem verilmesini sağlamalıdır¹⁰:

- Ruh sağlığı ve psikososyal bakım da dahil olmak üzere tıbbi bakıma ihtiyaç duyan etkilenen kişilerin ihtiyaçları, sorunların ve ihtiyaçların önceden var olup olmadığı, acil durum kaynaklı olup olmadığı veya insani müdahaleyle ilgili olup olmadığı.

- Sağlık hizmetlerine erişim ve anne hastalık ve ölümlerini önlemeye, cinsel şiddet vakalarını önlemeye ve klinik olarak yönetmeye ve HIV'i önlemeye yönelik eylemler de dahil olmak üzere öncelikli cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin sağlanması; uygun ilaç ve hijyenik malzemelerin sağlanması; aile planlaması ve acil obstetrik bakım da dahil olmak üzere üreme sağlığı ve özel sağlık hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının sağlık ihtiyaçları.

- Etkilenen nüfus arasında HIV/AIDS de dahil olmak üzere bulaşıcı ve enfeksiyöz hastalıkların önlenmesi, bunlara müdahale edilmesi ve azaltılması.

- Yaralılar ve engelliler için gerekli özel hizmetlere duyulan ihtiyaç.

- Kronik hastalığı olan kişilerin sağlık ihtiyaçları.

- Toplum temelli psikososyal destek.

- Ruhsal bozuklukları olan etkilenen kişiler için gerektiğinde uzmanlaşmış ruh sağlığı hizmetleri.

- Yeterli sayıda kadın doktor, sağlık personeli ve tercüman sağlanması.

- Afet sonrasında alkol ve diğer madde kullanımını sorununun ele alınması.

SAYFA 14:

4) İnsanların Yeterli Barınma Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

İnsanın yeterli barınma hakkı, "Her kadın, erkek, genç ve çocuğun barış ve onur içinde yaşayabileceği güvenli ve emniyetli bir ev ve toplum edinme ve bunu sürdürme hakkı" olarak

¹⁰ Bölüm B.2.5, IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011.

tanımlanmıştır¹¹. Uluslararası hukukta bir insan hakkı olarak korunmakta ve garanti altına alınmaktadır, en açık şekilde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 11.1 Maddesinde yer almaktadır.

Geçici / Geçiş Dönemi / Ara Dönem Konutları için Tavsiyeler

- Etkilenen kişilerin barınma ihtiyaçlarını değerlendirmek ve yeterli barınma haklarının tam olarak hayata geçirilmesini sağlayacak kalıcı çözümler sunmak için insan hakları temelli katılımcı planlama gereklidir. Odak noktası, etkilenen tüm ailelere mümkün olan en kısa sürede yeterli kalıcı konut sağlanması olmalıdır.

- Hükümetler, sivil toplum/insani yardım kuruluşları ve etkilenen topluluklarla istişare halinde, kalıcı konutların tamamlanması ve acil ve geçici/ara barınaklarda izin verilen azami kalış süresi için uygulanabilir bir zaman çizelgesi oluşturmalıdır. 'Geçici', 'geçiş dönemi', 'ara dönem' ve 'kalıcı' konut gibi terimlerin nitelikleri ve zaman çerçeveleri açısından tanımlanması gerekmektedir. Geçici konutlar yalnızca yeterli kalıcı konutlara erişim için kısa vadeli geçici tedbirler olarak görülmelidir. Hiçbir koşul altında geçici/ara barınma nihai hedef haline gelmemelidir.

- Herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın geçici/ara barınaklardan kalıcı konutlara hızlı bir geçiş sağlamak için uygun adımlar atılmalıdır.

- Afetten etkilenen tüm kişiler, afet öncesi kiracılık durumlarına bakılmaksızın, acil durum ve geçiş aşamalarında barınma konusunda eşit haklara sahip olmalıdır¹².

- Afetten etkilenen kişilere sağlanan tüm geçici/geçiş dönemi/ara dönem konutları erişilebilir, yaşanabilir, kültürel açıdan uygun, güvenli ve tehlikesiz bir yerde bulunmalı ve su, sanitasyon, elektrik, katı atık yönetimi tesisleri, ulaşım, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişim sağlamalıdır¹³.

¹¹ BM Yeterli Konut Özel Raportörünün Raporu, Miloon Kothari, 2001, BM Belgesi. E/CN.4/2001/51.

¹² BM Yeterli Barınma Özel Raportörünün Raporu, Raquel Rolnik, 2011, BM Belgesi. A/66/270.

¹³ Bakınız, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin "Yeterli Konut Hakkı" başlıklı Genel Yorumu 4 ve Kültürel Haklar, 1991. Ayrıca bkz. 2011 tarihli IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm C.2.1 ve 52-58. paragraflar Kalkınma Temelli Tahliyeler ve Yerinden Edilmelere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007.

- Konut siteleri, aşağıdakilere karşı koruma da dahil olmak üzere tüm sakinler için emniyet ve güvenlik sağlamalıdır cinsiyete dayalı şiddet. Tüm sahalarda kadın kolluk personeli görevlendirilmelidir.

SAYFA 15:

- Barınaklar maksimum mahremiyet ve davetsiz misafirlere karşı koruma sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Her bağımsız sığınak/barınma birimi, kadınlar ve kız çocukları için mahremiyet sağlayacak güvenli bir bölme de dahil olmak üzere yeterli alana sahip olmalıdır¹⁴.

- Sığınakların yakınında kadınlar için yeterli güvenlik ve mahremiyete sahip ayrı tuvaletler inşa edilmelidir.

- Tüm geçici/geçici/ara barınma alanlarında yakıt ve su kaynakları sağlanmalıdır.

- Sübvansiyonlu gıda satış noktaları geçici/geçici/ara barınma alanının yakınında bulunmalıdır.

- Geçici/geçici/ara barınma alanları, etkilenen kişilerin mutlak konutlarına yakın bir yerde konumlandırılmalı ve bunun mümkün olmadığı durumlarda, alanlar geçim kaynaklarına/işyerlerine, yerel okullara, kolejlere, pazar yerlerine, sağlık merkezlerine ve hastanelere sübvansiyonlu ve düzenli toplu taşıma araçlarıyla bağlanmalıdır.

- Tüm geçici/ara/geçici konut alanlarında kreşler ve çocukların oynayabileceği güvenli alanlar sağlanmalıdır.

- Geçici/geçici/ara barınaklar, alçakta kalan ve sele maruz kalabilecek veya tehlikeli bölgelerde ya da sakinlerinin tahliyeye karşı savunmasız olduğu özel arazilerde inşa edilmemelidir.

- Etkilenen kişilerin kalmaya devam ettiği yerlerde risk değerlendirmesi yapılmalı ve gerekli hallerde, örneğin su baskını ve sıhhi tesisat taşmasını önlemek için teknik uyarılma veya düzeltme önlemleri alınmalıdır.

- Ev sahibi topluluklar da dâhil olmak üzere geçici/geçici barınma alanlarında insan haklarının korunmasını sağlamak için yeterli tedbirler alınmalıdır.

¹⁴ Bkz. 2011 tarihli IASC Operasyonel Kılavuz İlkelerinin A.5 Bölümü.

- Ulusal İnsan Hakları Kurumları üyelerinin, ombudsmanların ve diğer bağımsız kurumların geçici/geçici/ara bölgelere erişimi kolaylaştırılmalıdır¹⁵.

- Acil durum barınaklarından geçici veya kalıcı konutlara taşınmaya yönelik her türlü karar, etkilenen kişilerin tam, özgür ve önceden bilgilendirilmiş rızası ile gerçekleştirilmelidir.

Konut ve mülkiyetin iadesi, mülkiyet durumuna veya arazi veya konutun resmi olarak kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın, afetten önce konut veya araziyle ilgili her türlü kullanım hakkının iadesi olarak anlaşılmalıdır.

16

SAYFA 16:

Arazi ve Mülkiyet Haklarına İlişkin Tavsiyeler

Mülkiyet hakkına saygı gösterilmeli ve bu hak korunmalıdır¹⁷. Bu hak, kişinin evinden, arazisinden ve diğer mal ve mülklerinden müdahale ve ayrımcılık olmaksızın yararlanma hakkı olarak anlaşılmalıdır¹⁸.

- Mülkiyet hakları, ister resmi unvanlara, ister örfi haklara, isterse de uzun süreli ve tartışmasız zilyetlik veya işgale dayansın, bireysel veya kolektif olsun, saygı görmelidir.

- Afette mülkünü/arazisini kaybeden herkes, resmi tapuları olup olmadığına bakılmaksızın, tazminat ve alternatif arazi alma hakkına sahip olmalıdır. Buna arazi sahibi olmayan ancak geçimleri/gelirleri/hayatta kalmaları için araziye bağımlı olan bireyler ve topluluklar da dahildir.

- Afetler nedeniyle yerlerinden edilen birey ve toplulukların geride bıraktıkları mal ve mülkler, yağma, tahrip ve keyfi veya yasadışı el koyma, işgal veya kullanıma karşı mümkün olan azami ölçüde korunmalıdır.

- Arazi tapuları veya mülkiyet belgeleri afet sırasında kaybolan veya hasar gören ya da arazi sınırları tahrip olan bireysel mal sahipleri veya topluluklar, asıl arazilerinin ve mülklerinin

¹⁵ IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm A.4.4, 2011. Ayrıca, sığınaklarla ilgili daha fazla öneri için Bölüm B.2.3 ve Bölüm C.2'ye bakınız.

¹⁶ Elverişli Konut Özel Raportörünün Raporu, Raquel Rolnik, 2011, BM Belgesi. A/66/270.

¹⁷ Ayrıca bakınız, Mülteciler ve Yerlerinden Edilmiş Kişiler için Konut ve Mülkiyet Çözümüne İlişkin İlkeler, 2005, BM Belgesi. E/CN.4/Sub.2/2005/17.

¹⁸ Bkz. 2011 tarihli IASC Operasyonel Kılavuz İlkelerinin C.1 bölümü.

mülkiyetini gecikmeksizin geri almak için prosedürlere eşit ve ayrımcı olmayan bir şekilde erişebilmelidir. Bu kişiler söz konusu prosedürlerle ilgili yeterli ve zamanında bilgi almalıdır.

- Arazi ve mülkiyete ilişkin rakip talepleri değerlendirmek üzere basitleştirilmiş usullere sahip özel mekanizmalar oluşturulmalı ve ayrımcılık yapılmaksızın erişilebilir kılınmalıdır. Bu usuller adil yargılanma güvencelerini içermeli ve bu tür talepleri gecikmeksizin karara bağlamalıdır.

- Etkilenen kadınlara, özellikle dul ve bekar kadınlara ve yetim çocuklara konutlarını, arazilerini, mülklerini veya mallarını (yeniden) talep etmelerinde veya kendi adlarına konut veya arazi tapusu almalarında yardımcı olunmalıdır.

- Kadınların toprak ve barınma haklarının güvence altına alınması amacıyla ataerkil toprak yasalarının ve bu yasalar çerçevesinde yürütülen idari uygulamaların değiştirilmesi için acil adımlar atılmalıdır. Kadınlara devlet tarafından tahsis edilen alternatif araziler üzerinde mülkiyet hakkı tanınmalıdır. Afetten önce arazi/ev tapusu bir erkeğin üzerine ise, hasarlı evleri yeniden inşa etmek veya başka bir eve taşınmak amacıyla etkilenen hanelere yeni mülkiyet hakları veya sertifikalar verilmiştir. Alternatif evler/arazi tek (kadın adına) veya müşterek (hem kadın hem de hane erkeği adına) olarak verilmelidir.

SAYFA 17:

- Mümkün olan durumlarda, etkilenen kişilerin 'geri dönüş hakkı' korunmalıdır. Devlet, güvenlik ve emniyet içinde ve onurlu bir şekilde mutlak ikamet yerlerine gönüllü geri dönüşü kolaylaştırmalı ve bunun için mali imkanlar da dahil olmak üzere gerekli araçları sağlamalıdır¹⁹.

- Kara kütesinde kalıcı hasar veya su altında kalma ya da bölge sakinlerinin güvenlik ve emniyetine yönelik tehditler nedeniyle geri dönüşün mümkün olmadığı durumlarda, devlet kalite, büyüklük ve değer bakımından orantılı (veya daha iyi) alternatif arazilerin edinilmesini ve etkilenen ailelere/bireylere mümkün olduğunca asıl ikamet yerlerine yakın bir yerde verilmesini sağlamalıdır. Özellikle kırsal alanlarda sağlanan alternatif araziler, afetten etkilenen ailelerin geçimlerini sağlayabilmeleri için ev arazilerini de içermelidir. Alternatif arazi üzerinde hane halkının yetişkin kadın/kadınları adına mülkiyet güvencesi sağlanmalıdır.

¹⁹ Kalkınma Temelli Yerinden Edilme ve Tahliyelere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007, paragraf 65, BM Belgesi. A/HRC/4/18.

- Yerli halkların ve etnik azınlık gruplarının toprak mülkiyeti üzerindeki geleneksel talepleri ve Arazi tapu belgelerinin yokluğunda mülkiyete saygı gösterilmelidir.

Kalıcı Konutlar için Öneriler

- Afet sonrası rehabilitasyon ve yeniden yapılanma sürecine dahil olan tüm aktörlerin, barınmanın sadece ekonomik bir varlık değil, bir insan hakkı olduğunu kabul etmesi önemlidir. Bu nedenle sadece bir yapının sağlanması yeterli değildir. Konutun iade ve rehabilitasyon sürecinin ayrılmaz bir bileşeni olarak görüldüğü bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi için yoğun çaba sarf edilmelidir. İlgili tüm kurumlar, etkilenen ve yerinden edilen toplulukların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dokusunu yeniden inşa etmeye çalışırken, etkilenen kişilerin yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkını yeniden tesis etmek için çalışmalıdır.

- Afette evlerini kaybeden veya evleri ağır hasar gören herkese alternatif kalıcı konutlar sağlanmalı ve gerektiğinde yeniden inşa için yeterli tazminat verilmelidir. Bu sadece ev sahiplerini değil aynı zamanda kiracıları/kirada kalanları da kapsamalıdır.

- Devletler, uluslararası kuruluşlarla birlikte, afetlerden etkilenen tüm insanların mülkiyet haklarını değerlendirmeli ve insanların geri dönememesi veya dönmek istememesi halinde ister eski ikamet yerinde ister başka bir yerde olsun, afet sonrası güvenli mülkiyetin korunması ve sağlanması için tedbirler almalıdır²⁰.

- Mümkün olduğu ölçüde ve güvenlik standartlarına uygun olarak, aynı yerde veya etkilenen ailelerin orijinal ikamet yerlerine mümkün olduğunca yakın bölgelerde alternatif kalıcı konutlar sağlanmalıdır.

SAYFA 18:

- Barınma ile ilgili en iyi kalıcı çözümleri belirlemek için etkilenen kişilerle yeterli istişareler yapılmalıdır. Etkilenen kişilerin ihtiyaç duyduklarını ifade etmeleri halinde, yeterli mali destek ile kendi konutlarını inşa etme seçenekleri sunulmalıdır.

²⁰ Elverişli Konut Özel Raportörünün Raporu, Raquel Rolnik, 2011, BM Belgesi. A/66/270.

- Tüm kalıcı konutlar, uluslararası insan hakları standartları ve kılavuz ilkeleri tarafından belirlenen 'yeterlilik' kriterlerini karşılamalıdır. Ayrıca afete dayanıklı olmalı ve uluslararası güvenlik standartlarını karşılarlarken uygun teknoloji kullanılarak inşa edilmelidir.

Yeterli (Makul Seviyedeki) Konut Elementleri (Unsurları) *Dipnot: Bakınız, Genel Yorum 4, 'Yeterli Barınma Hakkı,' BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1991. Ayrıca bkz, 'Kadınlar ve Konut Anketi,' BM Yeterli Konut Özel Raportörü Miloon Kothari'nin raporu, 2007, BM Belgesi. A/HRC/4/18.*

1. Yasal kira güvencesi - zorla tahliye ve tacize karşı yasal güvenceler ve koruma.
2. Hizmetlerin, malzemelerin, tesislerin ve altyapının mevcudiyeti - sağlık, güvenlik, konfor ve beslenme için gerekli tesisler mevcut olmalıdır. Bunlar arasında güvenli içme suyu, sanitasyon ve yıkama tesisleri, yemek pişirme, ısınma ve aydınlatma için enerji ve ulaşım yer alır ancak bunlarla sınırlı değildir.
3. Yaşanabilirlik - yeterli alan ve dış etkenlerden korunma olmalıdır.
4. Erişilebilirlik - yeterli konut herkes, özellikle de marjinalleştirilmiş ve dezavantajlı kişiler ve topluluklar için erişilebilir olmalıdır.
5. Konum - yeterli konut, istihdam seçeneklerine, sağlık hizmetlerine, okullara ve diğer sosyal hizmetlere erişime izin vermelidir. Ulaşım açısından hane halkı üzerinde aşırı mali talepler olmamalıdır.
6. Ödenebilirlik - konut için yapılan harcamalar gelir düzeyiyle orantılı olmalı ve temel ihtiyaçların karşılanmasını tehdit etmemeli veya tehlikeye atmamalıdır.
7. Kültürel yeterlilik - konut kültürel haklara, ifadelere ve yaşam biçimlerine saygı göstermelidir.
8. Doğal kaynaklara erişim - arazi, su, ormanlar dahil.
9. Bilgi, katılım ve kapasite geliştirme - insanlar konutun tüm yönleri hakkında yeterli ve zamanında bilgi sahibi olmalı ve karar alma ve planlama süreçlerine katılabilmelidir.
10. Yeniden yerleşim, iade, tazminat, geri göndermeme ve geri dönüş - yeniden yerleşim ve hareket özgürlüğü hakları sağlanmalı ve korunmalıdır.
11. Mülksüzleştirme, hasar ve yıkıma karşı özgürlük.
12. Fiziksel güvenlik ve emniyet.
13. Kadınlara yönelik şiddete karşı özgürlük.
14. Çözüm yollarına erişim - elverişli konut hakkının korunması için yeterli yasal ve diğer çözüm yolları sağlanmalıdır.

SAYFA 19:

- Kalıcı konut ve yeniden yerleşim alanı ile ilgili tüm planlar nihai hale getirilmeden önce etkilenen bireyler ve topluluklarla yeterince tartışılmalıdır.
- Etkilenen kişiler, konut alanının nihai tasarımı, malzemesi, yerleşimi ve konumu da dahil olmak üzere kalıcı konut seçiminde söz sahibi olmalıdır;
- Periyodik istişareler, başta kadınlar olmak üzere etkilenen toplulukların tüm kesimlerinin yeterli düzeyde temsil edilmesiyle gerçekleştirilmelidir;
- İnsanlara afete dayanıklı teknolojiler ve uygulamalar hakkında yeterli bilgi sağlanmalıdır. Ayrıca, kültürel gereksinimlerini karşılayan yapı malzemeleri ve tasarımları da dahil olmak üzere yerel teknolojiyi kullanma seçenekleri de sunulmalıdır;
- Kalıcı konut planları, etkilenen kişilerin tam, özgür ve önceden bilgilendirilmiş rızası alınmadan sonuçlandırılmamalıdır ve,
- Etkilenen kişilere, belirli bir tasarım veya planın diğerine tercih edilmesinin sonuçları hakkında eksiksiz bilgi verilmelidir.
- Yeni evler inşa edilirken ve tahsis edilirken evdeki aile üyelerinin sayısı göz önünde bulundurulmalıdır. Büyük bir evde yaşayan geniş ailelere, tek bir çekirdek aile için tasarlanan aynı miktarda alan verilmemelidir. Evin büyüklüğü yeni ev ve sağlanan alan yeterli bir ihtiyaç değerlendirmesine dayanmalıdır.
- Kalıcı konutlarda kadınlar ve kız çocukları için mahremiyet sağlayacak yeterli sayıda oda bulunmalı, ayrı bir mutfak ve buna bağlı banyo ve tuvalet sağlanmalıdır. Kadınlar için Konutların yeri, malzemesi, tasarımı ve yerleşimiyle ilgili karar verme sürecine dahil olur.
- Kadınları keyfi tahliyelerden korumak ve arazi, mülkiyet ve yeterli barınma konusundaki eşit haklarını korumak için hükümet ve diğer ilgili aktörler, alternatif evin yanı sıra evin yetişkin kadını/kadınları adına evin arsası/arazisi üzerinde yasal mülkiyet

²¹ Kutucuk içindeki başlığa dipnot: *Dipnot: Bakınız, Genel Yorum 4, 'Yeterli Barınma Hakkı,' BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1991. Ayrıca bkz, 'Kadınlar ve Konut Anketi,' BM Yeterli Konut Özel Raportörü Miloon Kothari'nin raporu, 2007, BM Belgesi. A/HRC/4/18.*

güvencesi sağlamalıdır. Mülkiyet, uzun vadeli kiralama ve topluluk mülkiyet düzenlemeleri de dahil olmak üzere çeşitli mülkiyet seçenekleri tanınmalıdır.

- Hükümet, afet sonrası durumlarda kalıcı konut inşası için kapsamlı kılavuz ilkeler geliştirmeli ve bunları yaygınlaştırmalıdır. Bunlar uluslararası insan hakları standartlarına dayanmalı ve afete dayanıklı teknolojinin kullanılmasını şart koşmalıdır. Afetten etkilenen kişilere kalıcı konut inşa edilmesi ve sağlanmasında görev alan tüm kurumların bu kılavuz ilkelere uymasını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- Özel aktörlerin konutların yeniden inşasında yer aldığı ve toplulukların kendi konutlarını inşa etme girişimlerinde bulunduğu durumlarda devlet, konut inşaatlarının uluslararası yeterlilik ve afete dayanıklılık standartlarını karşıladığından emin olmak amacıyla düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi için prosedürler geliştirmelidir.

SAYFA 20:

- Kalıcı konut/yeniden yerleşim yerleri uygun bir şekilde planlanmalı ve etkilenen ailelerin tercihlerine, ihtiyaçlarına, kültürlerine, dinlerine ve yaşam biçimlerine, topluma katılım araçları, ibadet ve son ayın yöntemleri ve sosyal etkileşimleri de dahil olmak üzere saygı gösterilmelidir²². Amaç, etkilenen ailelerin sadece afet öncesi yaşam biçimlerine dönmelerini sağlamak değil, aynı zamanda yaşam kalitelerini artırmak ve insan haklarını gerçekleştirmek olmalıdır yeterli bir yaşam standardına sahip olmalıdır.
- Devlet, yeniden yerleşim, rehabilitasyon ve yeniden yapılanmayı sağlarken dini ve toplumsal uyumu sağlamaya özel özen göstermelidir.

Afet müdahalesi kalkınma çabalarının yerini almayacak olsa da, doğal afetin etkilerini şiddetlendiren ya da görünür hale getiren eşitsizlikleri gidermek ve özellikle de kira güvencesini iyileştirerek herkes için yeterli barınma hakkının aşamalı olarak hayata geçirilmesi çabalarına katkıda bulunmak için bir fırsat sunmaktadır.

5) İnsanların Eğitim Hakkının Korunması için Tavsiyeler

²² Yeniden yerleştirme standartları hakkında daha fazla bilgi için bakınız, Kalkınma Temelli Yerinden Edilme ve Tahliyelere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007, paragraf 52-58, BM Belgesi. A/HRC/4/18.

²³ Kutucuk içine dipnot: BM Yeterli Konut Özel Raportörünün Raporu, Raquel Rolnik, 2011, BM Belgesi. A/66/270 (konut ve doğal afetlere özel odaklanma).

İnsanların eğitim hakkına saygı gösterilmeli ve bu hak korunmalıdır. Bu hak, ayrımcılık yapılmaksızın, erişilebilir, kabul edilebilir ve kapsayıcı olan her türlü ve her düzeyde eğitim alma hakkı olarak anlaşılmalıdır²⁴.

Devlet ve yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma çalışmalarına katılan diğer aktörler şunları sağlamalıdır:

- Çocukların ve gençlerin okula veya güvenli öğrenme ortamlarındaki eğitim programlarına geri dönüşleri, genellikle gerekli olan belgeler tahrip edilmiş olsa bile, afetten sonra mümkün olduğunca erken ve hızlı bir şekilde, ayrımcılık yapılmaksızın kolaylaştırılır.
- Kız çocukları ve kadınlar eğitime tam ve eşit erişime sahiptir.
- Orta ve yüksek öğretime erişim, mümkün olduğu ölçüde, özellikle de afet nedeniyle öğrencilerin eğitim masraflarını karşılayamadıkları durumlarda kesintiye uğratılmaz.
- Engelli veya HIV/AIDS'li çocuklar ve afetten etkilenen Dalitler ve yerli ve kabile halkları/adivasiler de dahil olmak üzere dezavantajlı veya marjinal gruplara mensup diğer çocuklar, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan eğitim ve öğretim fırsatlarına eşit şekilde erişebilir.
- Psiko-sosyal destek programları, halk sağlığı bilgileri ve koruma ile ilgili konular afet sonrasında okul müfredatına dahil edilir.

SAYFA 21:

- Afetten etkilenen öğrenciler için özel çalışma bursları sağlamak, afetten etkilenen öğrenciler için ücretlerden feragat etmek veya ücretleri düşürmek ve afetten etkilenen öğrencilerin kaçırdıkları sınavları telafi edebilmeleri için özel dersler ve özel sınav dönemleri sağlamak için çaba gösterilmektedir.

6) İnsanın Çalışma / Geçim Hakkının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

Devlet ve yardım, rehabilitasyon, yeniden yapılanma ve toparlanma sürecine dahil olan diğer aktörler şunları yapmalıdır:

²⁴ Bölüm B.2.6, IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011.

- Geçim kaynaklarına ve istihdam olanaklarına erişimin yanı sıra afet nedeniyle bozulan ekonomik faaliyetleri, istihdam olanaklarını ve geçim kaynaklarını yeniden tesis etmeye yönelik projelerin ayrımcılık yapılmaksızın ve mümkün olduğunca kapsamlı bir şekilde kolaylaştırılmasını sağlamalıdır²⁵.
- Etkilenen nüfusun tüm kesimlerinin tam olarak bilgilendirilmesini, kendilerine danışılmasını ve bozulan geçim kaynaklarının rehabilitasyonu ve yeniden eğitim seçenekleriyle ilgili karar alma süreçlerine katılabilmelerini sağlamak için toplum temelli stratejiler geliştirmelidir.
- Kaybedilen geçim kaynaklarının telafisinin kapsamlı bir ihtiyaç değerlendirmesine dayandığından ve keyfilik ve ihmalden kaçınmak, mükerrerliği en aza indirmek ve etkilenen kişilerin çalışmaya ve kazanmaya devam etmelerini sağlamak için faydaların onlara ulaşmasını sağlamak amacıyla iyi koordine edildiğinden ve iyi planlandığından emin olmalıdır.
- Tarımsal ürünlerin, ağaçların ve çiftlik hayvanlarının tahribatı ve kaybı için doğru tazminatın belirlenmesi amacıyla yeterli ve bağımsız ekonomik değerlendirmeler yapılmalıdır.
- Rehabilitasyon ve yeniden inşadan özel ihtiyaçları olan kişilerin ve her yaştan ve sosyal gruptan ekonomik olarak aktif kadınların da faydalanması sağlanmalıdır. Kadınların ekonomik sağlayıcı ve aile çalışanı olarak çoklu sorumluluklarını destekleyecek tedbirler alınmalıdır. Kadınların gelir getirici seçenekleri geçim kaynaklarının yeniden inşası planlarına dahil edilmelidir. Tüm ampirik değerlendirmelere bir toplumsal cinsiyet analizi dahil edilmelidir.
- Kaybedilen geçim kaynaklarının yeniden inşası ve hasar gören veya tahrip olan aletlerin, çalışma alanlarının, ekipmanların, malzemelerin, kredinin, sermayenin, piyasaların ve diğer ekonomik kaynakların yenilenmesi için hibe ve kredilere erişim sağlamalıdır.
- Geçim kaynaklarına ve istihdam fırsatlarına erişim sağlayan etkilenen kişilerin adil olmayan, sağlıklı ve güvensiz çalışma koşullarına karşı korunmasını sağlamalıdır.
- İnsanların sadece afet öncesi yaşam tarzlarını yeniden kazanmalarına yardımcı olmak için değil, aynı zamanda yaşamlarını ve yaşam standartlarını iyileştirmek için de fırsatlar sunulmasını sağlamak için özel önlemler alınmalıdır.

SAYFA 22:

²⁵ Bkz. 2011 tarihli IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm C.3.

7) İnsanların Bilgi Edinme ve Katılım Haklarının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

Devlet ve afete hazırlık, yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve iyileştirme süreçlerinde yer alan diğer aktörler, etkilenen tüm kişilerin bilgi edinme ve katılım haklarının korunmasını ve gözetilmesini sağlamalıdır²⁶.

"Kadınlar da dahil olmak üzere ilgili toplulukların yaşamlarının ve evlerinin yeniden inşasına tam katılımının ve dahil edilmesinin, sağlıklı, uygun ve hızlı bir yeniden yerleşim ve rehabilitasyon için son derece önemli olduğuna kuvvetle inanıyoruz. Eşgüdümlü ve katılımcı planlama süreçleri, bölge halkına güvenli bir gelecek sağlamak için hayati önem taşıyan insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma gündemine yer açmak için elzem olacaktır. Bu süreçler aynı zamanda kaynakların en çok ihtiyaç duyan kişi ve bölgelere ulaştırılmasında tam şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanmasına da yardımcı olacaktır."

BM Özel Prosedürü'nün 26 yetki sahibinin açıklamasından: 'İnsan Hakları Uzmanları Dikkatin Şu Konulara Odaklanması Çağrısında Bulunuyor En Savunmasız Tsunami Mağdurları, Tam Katılım,' 11 Ocak 2005, Cenevre

- Hayatta kalanlar yalnızca mağdurlar olarak değil, afet sonrası yardım ve iyileştirme sürecinin aktif katılımcıları olarak görülmelidir. Rehabilitasyon ve yeniden yapılanma ile ilgili tüm plan ve süreçlere dahil edilmeli ve kendilerine danışılmalıdır.
- Başta uygulayıcı kurumlar olmak üzere, yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma sürecinin çeşitli aşamalarında yer alan tüm aktörler (hükümet ve hükümet dışı), etkilenen kişilere diğerlerinin yanı sıra aşağıdaki konularda eksiksiz ve zamanında bilgi sağlamalıdır. Bu bilgilere aşağıdakiler dahildir:

- Ne zaman ve nerede sağlanacağı da dahil olmak üzere sağlanacak yardımlar;

- Kayıp kişilerin yerlerinin tespit edilmesi, cenazelerin kimliklerinin belirlenmesi ve son törenlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili girişimler ve prosedürler;

- Gıda, su ve diğer temel mal ve hizmetlere erişim noktaları;

- Acil yardım ve uzun vadeli rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma planları ve süreçleri;

- Yardım, rehabilitasyon ve tazminat için alınan fonlar ve ödenen miktar;

²⁶ Bkz, İnsanların seslerinin bir önemi var mı? The Human Right to Participation in Post-tsunami Housing Reconstruction, Housing and Land Rights Network, Yeni Delhi, 2006.

- Konut, arazi, mülk tahsisi, yeniden yerleşim ve tazminat belirleme prosedürleri;
- Rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma çalışmalarının tamamlanması için zaman çizelgeleri; ve,
- Sorumlu makamlar, kurumlar ve katılım, şikayet ve çözüm için mevcut mekanizmalar.

SAYFA 23:

- Her toplumda azami sayıda insana ulaşabilmek için bilgi yerel dillerde ve uygun medya aracılığıyla sağlanmalıdır:
- Bilginin kadınlar, çocuklar, azınlıklar, engelliler, yaşlılar, Dalitler gibi tarihsel olarak ayrımcılığa uğramış gruplar ve yerli halklar ve kabile halkları da dahil olmak üzere etkilenen tüm kişi ve topluluklara ulaşmasını sağlamak için özel hükümler getirilmelidir ve,
- Tüm bilgiler yarı okuryazar ve okuryazar olmayan kişiler için bile erişilebilir olmalıdır.
- Etkilenen kişilerin yardım ve rehabilitasyon planlaması ve uygulamasına katılma hakkına saygı gösterilmeli ve bu hak desteklenmelidir:
- Etkilenen toplulukların yardım ve iyileştirme sürecinin her aşamasına katılımını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır ve,
- Bu mekanizmalar, kadınlar, çocuklar, azınlıklar, Dalitler, yerli ve kabile halkları, yaşlılar ve engelliler de dahil olmak üzere marjinalleştirilmiş ve hassas grupların temsili için yeterli alan sağlamalıdır.
- Kalıcı çözümler de dahil olmak üzere rehabilitasyon, yeniden inşa ve iyileştirme planları, etkilenen kişilerle hassas ve yenilikçi yöntemler kullanılarak tartışılmalıdır.
- Etkilenen kişilere kalıcı konut, arazi, yeniden yerleşim, geçim kaynaklarının restorasyonu, eğitim, sağlık ve diğer ilgili konularda önerilerde bulunmaları için yeterli zaman verilmelidir;
- Uygulayıcı kurumlar, insanların öneri ve görüşlerine mümkün olduğunca uyum sağlamaya çalışmalıdır.
- Rehabilitasyonun yer değiştirmeyi gerektirdiği durumlarda, bu işlem yalnızca ilgili kişilerin tam, erişilebilir (ücretsiz) ve önceden bilgilendirilmiş rızası ile yapılmalıdır.

8) İnsanların Seyahat Özgürlüğü Hakkının Korunması için Tavsiyeler

Yerinden edilmiş olsun ya da olmasın, etkilenen kişilerin hareket özgürlüğü hakkına saygı gösterilmeli ve bu hak korunmalıdır. Bu hak, tehlike altındaki bir bölgede kalmaya veya bölgeyi terk etmeye özgürce karar verme hakkını da içerecek şekilde anlaşılmalıdır²⁷.

- Acil durum aşamasından sonra, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler²⁸, yerlerinden edilmelerine kalıcı bir çözüm bulmaları için desteklenmelidir. Kalıcı çözümler, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sürdürülebilir entegrasyonu olarak anlaşılmalıdır:

SAYFA 24:

- Menşe yerinde ("geri dönüş");

- Sığındıkları bölgelerde ("yerel entegrasyon"); veya

- Ülkenin başka bir yerinde ("ülkenin başka bir yerinde yerleşim").

- Ülke içinde yerinden edilmiş kişilere, evlerine ve geldikleri yerlere dönme, yerinden edildikleri bölgeye yerel olarak entegre olma veya ülkenin başka bir yerine yerleşme konusunda özgürce seçim yapma hakkı tanınmalıdır. Etkilenen kişilerin bu konuda bilinçli bir karar almalarını sağlamak için danışma, bilgilendirme kampanyaları ve tanıtım ziyaretleri gibi uygun tedbirler alınmalıdır.
- Geri dönüşün, yerel entegrasyonun veya ülkenin başka bir yerine yerleşmenin sürdürülebilir olmasını sağlamak için çaba gösterilmelidir. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler aşağıdaki koşullara sahipse koşullar sürdürülebilir kabul edilir

- Taciz, gözdağı ve başka doğal afet riskleri olmaksızın güvende ve emniyette olmaları

- Geri dönüş durumunda evlerinin geri alınması ve yeterli düzeyde yeniden inşası/rehabilitasyonu da dahil olmak üzere yeterli barınma imkanına erişebildiklerinde ve

- Diğerlerinin yanı sıra suya, temel hizmetlere, okullara, geçim kaynaklarına, istihdama, pazarlara ve sağlık tesislerine ayrımcılık olmaksızın erişerek mümkün olduğunca normal bir şekilde hayatlarına geri dönebilirler.

²⁷ IASC Operasyonel Kılavuzları Bölüm D.2, 2011

²⁸ Ayrıca bakınız, Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkeler, 1998, BM Belgesi. E/CN.4/1998/53/Add.2.

- Yardım operasyonları aile birliğini koruyacak şekilde tasarlanmalıdır. Ülke içinde yerinden edilmiş ailelerin birlikte kalmak isteyen üyelerine afet müdahalesinin tüm aşamalarında izin ve yardım verilmeli ve ayrılmaları önlenmelidir.

9) İnsan Hak Arama Hakkının Korunması için Tavsiyeler

Etkilenen tüm kişiler zamanında çözüm yollarına erişim hakkına sahiptir. Uygun çözüm yolları adil yargılanma, avukata erişim, adli yardım, iade, eski hale iade, yeniden yerleşim, rehabilitasyon ve tazminatı içerir ve uygulanabildiği ölçüde Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Telafi Hakkına İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler ile uyumlu olmalıdır²⁹.

- Telafi; eski hale iade, tazminat, rehabilitasyon, tatmin ve insan hakları ihlallerinin mağdurları için tekrarlanmama garantilerini içerir. Telafi, ihlallerin ağırlığı ve uğranılan zararla orantılı olduğunda ve mağdurlar telafi mekanizmaları hakkında ilgili bilgilere sahip olduğunda ve bu mekanizmalara eşit ve etkili bir şekilde erişebildiğinde tam ve etkilidir³⁰.

SAYFA 25:

- Afetten etkilenen kişi ve toplulukların afet yardım ve iyileştirme sürecine ilişkin geri bildirimde bulunmalarına ve şikayetlerini dile getirmelerine izin verilmeli ve imkân sağlanmalıdır.

- Şikâyet giderme mekanizmaları, yardım ve rehabilitasyon süreci sırasında ortaya çıkabilecek sorunları ele almak için yeterli yetkilere sahip en alt idari düzeylerde kurulmalıdır.

Tazminatın Belirlenmesine İlişkin Tavsiyeler

- Doğal afet sonucunda bireylerin, ailelerin ve toplulukların uğradığı kayıpların doğru ve gerçek boyutunu belirlemek için eyalet hükümeti tarafından kapsamlı bir insan hakları temelli etki değerlendirmesi yapılmalıdır.

²⁹ Kalkınma Temelli Yerinden Edilme ve Tahliyelere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007, paragraf 59, BM Belgesi. A/HRC/4/18.

³⁰ Ağır İhlal Mağdurlarının Çözüm ve Telafi Hakkına İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlalleri, 2006, BM Belgesi. A/RES/60/147.

Konut ve Arazi Hakları Ağı, doğal afetler de dahil olmak üzere çeşitli koşullar altında etki değerlendirmelerinin yapılması için insan hakları temelli bir çerçeve sunan bir 'Tahliye Etki Değerlendirme Aracı' geliştirmiştir. Bu araç ya da benzer değerlendirme mekanizmaları, afetten etkilenen kişilere yeterli tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla afetten kaynaklanan gerçek kayıp ve zararı belirlemek için kullanılabilir.

- Bu değerlendirme, konut, mülk, kişisel eşya, çiftlik hayvanları ve mahsul kaybı gibi maddi kayıpların yanı sıra eğitim kaybı, geçim kaynakları ve kazanç potansiyeli kaybı, gıda ve sağlık hizmetlerine erişim kaybı ve psikolojik travma ve ruhsal zarar gibi maddi olmayan kayıpları da içermelidir.

- Kadınlar kendi tazminatlarını alma hakkına sahip olmalıdır.

- Reşit olmayan yetim çocukların hakları olan tazminata erişebilmelerini sağlamak için özel hükümler getirilmelidir.

Belgeleme ile İlgili Tavsiyeler³²

- Bir doğal afette kaybolan veya tahrip olan kimlik ve diğer amaçlarla kullanılan kişisel belgeler (örneğin doğum, evlilik ve ölüm belgeleri, seyahat belgeleri, eğitim ve sağlık sertifikaları) etkilenen kişilere en kısa sürede geri verilmelidir mümkündür. Aşağıdaki ilkelere saygı gösterilmelidir:

- Her türlü belge düzenlenirken kadınlara ve erkeklere eşit muamele yapılmalıdır.

Kadınlara kendi adlarına belge verilmelidir;

SAYFA 26:

- Refakatsiz, ailesinden ayrı düşmüş ve yetim çocuklara kendi adlarına belge düzenlenmelidir;
ve

- Vatandaş olmayanların belge ihtiyaçlarına da dikkat edilmelidir.

³¹ (Alttaki kutucuğun dipnotu) Etki değerlendirme aracı hakkında daha fazla bilgi için şu adrese yazabilirsiniz: landhousing@gmail.com. Aracın kullanımına ilişkin bir örnek için Haksız Tazminat adlı yayına bakınız: An Assessment of Damage and Loss of Private Property in Kandhamal, Odisha, Centre for the Sustainable Use of Natural and Social Resources, and Housing and Land Rights Network, Bhubaneswar, 2012.

³² IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri Bölüm C.3, 2011.

- Kişisel belgelerin kaybı kullanılmalıdır:
- Temel gıda ve yardım hizmetlerinin reddini haklı göstermek için;
- Bireylerin güvenli bölgelere seyahat etmelerini veya evlerine dönmelerini engellemek;
- İstihdam fırsatlarına erişimlerini engellemek için; veya
- Eğitim veya temel sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişimin engellenmesi.
- Arazi kullanım hakkını ve mülkiyetini kanıtlayan belgelerin kaybı, mülkiyet haklarının kullanılmasını engellemek için kullanılmalıdır.

10) Hesap Verebilirlik, İzleme ve Takip Konusunda Tavsiyeler

Afet sonrası yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve iyileştirme süreçleri, düzenli değerlendirme ve izlemenin yanı sıra hesap verebilirliği de gerektirir.

- Hükümet, hükümet dışı, ulusal ve uluslararası tüm kuruluşlar işbirliği ve şeffaflık ilkesi çerçevesinde faaliyet göstermeli ve adına çalıştıklarını iddia ettikleri kesimlere karşı hesap verebilir olmalıdır. Devlet ayrıca insani yardım kuruluşlarının ve diğer ilgili kuruluşların hesap verebilirliğini sağlayacak mekanizmalar geliştirmelidir.
- Afet sonrası yardım ve iyileştirme çalışmalarına katılan tüm aktörler, özellikle de benzer konularda çalışanlar, düzenli olarak bir araya gelmeli, bilgi paylaşmalı ve müdahalelerinin birbiriyle çelişmemesini, birbirini tekrar etmemesini veya birbirini olumsuzlamamasını sağlamak için faaliyetlerini koordine etmelidir.
- Hükümet, yardım ve rehabilitasyon çalışmalarının zamanında uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak için insan hakları standartlarına dayalı özel gözetim mekanizmaları kurmalıdır.
- Tüm uygulayıcı kurumlar, insanlar evlerine döndükten veya yeni evlere taşındıktan sonra bile düzenli takip, şikâyet kaydı ve şikâyetlerin giderilmesi için etkili mekanizmalara sahip olmalıdır.
- Etkilenen kişilerden ve uygulayıcı kurumların üyelerinden oluşan ortak görev güçleri kurulmalıdır. Tüm izleme mekanizmalarında kadınlar, yaşlılar, engelliler, Dalitler, yerli ve kabile halkları, azınlıklar ve diğer ötekileştirilmiş ve hassas grupların üyeleri yeterli düzeyde temsil edilmelidir.

SAYFA 27:

- Devletin yardım ve rehabilitasyon çalışmalarını değerlendirmek için özel mekanizmalar ve insan hakları standartları karşısında hükümet dışı kurumlar oluşturulmalıdır.

11) Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yardım ve Rehabilitasyonun Sağlanması ve Kadınların İnsan Haklarının Korunması için Tavsiyeler

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kadınların haklarını korur ve yasal olarak hükümlerinin uygulanması konusunda taraf devletleri bağlar.

Kadının Statüsü Komisyonu (2002)

Toplumsal cinsiyet, hem riske karşı sosyal kırılabilirliğin inşasında hem de insanların tehlikelere ve afetlere karşı örgütlü tepkilerinde oldukça önemli bir faktördür. İnsan haklarından yararlanma, siyasi ve ekonomik statü, toprak mülkiyeti, barınma koşulları, eğitim, sağlık, özellikle üreme sağlığı ve cinsel sağlık ve şiddete maruz kalma açısından toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınları afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında daha savunmasız hale getirmektedir.

Önceki bölümlerde yapılan tavsiyelere ek olarak, kadın haklarının korunmasını sağlamak için devlet ve yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve toparlanma süreçlerine dahil olan diğer aktörler aşağıdaki hususlarda ortak tedbirler almalıdır³³:

- Kadınların özel ihtiyaç ve kaygılarını belirlemek ve bunlara saygı göstermek.
- Dalit, yerli/kabile/adivasi topluluklarından kadınlar, bekar anneler de dahil olmak üzere bekar kadınlar, yaşlı kadınlar, dini ve cinsel azınlık topluluklarından kadınlar ve HIV/AIDS de dahil olmak üzere engelli, akıl hastası ve kronik ve uzun süreli hastalığı olan kadınlar da dahil olmak üzere marjinalleştirilmiş kadınlar için özel koruma sağlamak.
- Hamile ve emziren kadınlar ile bebekleri ve küçük çocukları olan kadınlara özel bakım sağlamak.

³³ IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011, kadın haklarına ilişkin güçlü hükümler içermektedir. Ayrıca bakınız, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi için Kılavuz İlkeler, Asya Pasifik Kadın, Hukuk ve Kalkınma Forumu, 2006.

- Yardım malzemelerinin kadınların ihtiyaç duyduğu malzemeleri içermesini ve onların güvenliğini, emniyetini ve onurunu koruyacak şekilde toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde dağıtılmasını sağlayın.
- Yardım dağıtım ekiplerine, özellikle de kadınlara dağıtım için kadınları dahil edin.
- Gıda da dahil olmak üzere yardım malzemelerinin kadınlara ayrı olarak dağıtılmasını sağlayın.
- Barınakları, yaşam/uyku alanlarını, tuvaletleri ve sanitasyon tesislerini kadınlar ve kız çocukları için azami derecede mahremiyet ve koruma sağlayacak şekilde tasarlayın. Kamplarda, yardım merkezlerinde ve geçici/ara barınma alanlarında kadınlar için ayrı ve güvenli tuvaletler ve banyo tesisleri sağlayın.

SAYFA 28:

- Yardım kamplarındaki ve geçici/geçici/ara barınma yerlerindeki tüm alanlara, özellikle geceleri, korumaların varlığı ve tüm yürüyüş yolları ve tuvaletler/banyo tesisleri için yeterli aydınlatma da dahil olmak üzere güvenli erişim sağlayın.
- Cinsiyete dayalı şiddete karşı koruma sağlayarak:
 - Kadınlar ve çocuklar için güvenli ve emniyetli alanlar oluşturmak;
 - Tüm sahalarda kadın kolluk kuvveti personelinin sağlanması; ve,
 - Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinden sorumlu failerin zamanında soruşturulması ve kovuşturulması.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı ve gizli hizmetlere (sağlık, güvenlik, hukuki ve psiko-sosyal destek dahil) erişimin sağlanması.
- Kadınların üreme hakları da dahil olmak üzere sağlık haklarının korunmasını ve kadın sağlığı hizmetlerinin uygun ve kültürel açıdan duyarlı olmasını sağlayın. Tüm sahalarda kadın sağlık hizmeti sağlayıcılarının ve danışmanlarının bulunmasını sağlayın.
- Kadınları tazminat ve rehabilitasyon almak için bağımsız birimler olarak değerlendirin. Nakit tazminat için, bu tazminatın kadınların banka hesaplarına yatırılmasını sağlayın.
- Kadınlara yasal mülkiyet güvencesi sağlandığından emin olun. Alternatif konut/arazi için verilen tapular hanedeki yetişkin kadın/kadınların adına olmalıdır.
- Cinsel şiddet mağdurları için kolay erişilebilir, toplumsal cinsiyete duyarlı danışmanlık ve bakım hizmetleri sağlayın.

- Afet sonrasında insan ticareti, çocuk işçiliği, zorla seks işçiliği, cinsel sömürü ve diğer sömürü biçimlerini önlemek için ortak adımlar atın.
- Kadınlara yeterli ve zamanında bilgi verilmesini, danışılmasını ve barınma, yeniden yerleşim, geçim kaynaklarının restorasyonu, çocukların eğitimi, sağlık hizmetleri ve ulaşım ile ilgili kararlar da dahil olmak üzere yardım ve toparlanma sürecinin tüm aşamalarına katılabilmelerini sağlayın.
- Kadınlara hukuki yardım ve diğer çözüm yollarına erişimlerinde yardımcı olun.
- Afet yönetimi yetkilileri, hükümet ve insani yardım ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere diğer ilgili kurumlarda kadınların insan hakları ve toplumsal cinsiyete duyarlı yardım ve rehabilitasyon süreçlerine duyulan ihtiyaç konusunda farkındalık yaratın.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi için bir el kitabı geliştirin ve bunu yerel dillere çevirin.

SAYFA 29:

12) Çocuk Haklarının Korunmasına Yönelik Tavsiyeler

Afetlerden en ağır şekilde etkilenen ve sonuçlarına orantısız bir şekilde maruz kalan çocukların haklarının korunması için hükümet ve yardım ve iyileştirme çalışmalarına katılan tüm kurumlar tarafından özel çaba gösterilmelidir. Psikolojik travma da dahil olmak üzere afetlerin çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerinin özellikle ele alınması gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), taraf devletlerin her koşulda Sözleşme hükümlerini uygulamasını zorunlu kılmaktadır.

Aşağıdaki hususların sağlanması için yeterli düzeyde tedbirler alınmalıdır:

- Afet önleme, yardım ve iyileştirme çalışmalarının tüm aşamalarında çocukların ihtiyaçlarına öncelik verin ve onların emniyet ve güvenliğini sağlayın.
- Afetten etkilenen çocukların ticaretini ve cinsel sömürsünü/istismarını önleyin.
- Çocukları resmi veya gayri resmi eğitim faaliyetlerine kaydedin veya yardım kampları da dahil olmak üzere diğer çocuk dostu alanlar sağlayın.
- Okulların hızla yeniden inşa edilmesini, öğretmenlerin düzenli olarak gelmesini, çocuklara eğitim materyalleri sağlanmasını ve sınavların planlandığı gibi yapılmasını sağlayın.

- Yetim erkek ve kız çocuklarını ayrı ve bağımsız birimler olarak tanıyın ve sadece geçici vesayete sahip aile birimlerine dahil edilmemeleri için arazi, konut ve tazminat hakkı almalarını sağlayın.
- Çocuklar ve ergenler için yeterli ve kültürel olarak uygun psiko-sosyal destek hizmetlerini ve uzun vadeli danışmanlık programlarını okul müfredatına, oyun etkinliklerine ve sağlık kliniklerine entegre edin.
- Gerektiğinde yeterli ruh sağlığı hizmetlerine erişimi sağlayın.
- Rekabeti, çabaların tekrarlanması ve kaynak israfını önlemek için çocuklarla ilgili konularda çalışan tüm kurumların faaliyetlerini koordine edin.
- Tüm bölgelerdeki çocukların kreşlere ve güvenli oyun alanlarına sahip olmasını sağlamalıdır.
- İnsan ticareti, cinsel istismar, şiddet, çocuk işçiliği ve çocukların askere alınması faileri hakkında mümkün olan en kısa sürede kapsamlı soruşturmalar ve kovuşturmalar gerçekleştirin.

SAYFA 30:

Plan International'ın "Dünya Kız Çocuklarının Durumu 2013" raporuna göre, Hindistan'ın Uttar Pradesh, Bihar ve Andhra Pradesh eyaletlerinde afetlerden etkilenen ergen kızların yaklaşık yüzde 80'i afetlerin güvenli barınağa erişimlerini etkilediğini bildirmiştir. Ergenlik çağındaki kız çocukları ayrıca yardım kamplarında mahremiyet ve yeterli sanitasyon eksikliğinden de muzdardır. Rapora göre, kızların üçte biri gıdaya erişim konusunda cinsiyet ayrımcılığı olduğunu bildirmiştir. Ergenlerin yüzde 45-58'i erken yaşta evlendirilmekten korkarken, Bihar ve Andhra Pradesh'teki kızların dörtte birinden fazlası afet sonrasında satılmaktan veya insan ticaretine maruz kalmaktan korktuklarını bildirmiştir.

34

13) Afet Riskinin Azaltılması, Hazırlık, Zarar Azaltma ve Korunmaya İlişkin Tavsiyeler

Afetten etkilenen kişilerin insan hakları ihlalleri, yetersiz planlama, afete hazırlık ve ihmâl sonucunda genellikle daha da kötüleşmektedir. Tüm doğal afetleri önlemek mümkün olmasa da, hazırlıklı olmak çoğu zaman etkilerin şiddetini azaltabilir. Bu nedenle, özellikle afet eğilimli

³⁴ (Kutucuğun dipnotu) Çünkü Ben Bir Kız Çocuğuyum: Dünya Kız Çocuklarının Durumu 2013, Çifte Tehlike: Ergen Kız Çocukları ve Afetler, Plan International, Ekim 2013.

bölgelerde afet riskinin azaltılması ve hazırlıklı olma konusundaki insan haklarının korunması esastır³⁵.

Mart 2015'te kabul edilen 2015-2030 Afet Risklerinin Azaltılması Sendai Çerçevesi'nde şu ifadeler yer almaktadır: "Afet riskinin yönetilmesi, kalkınma hakkı da dâhil olmak üzere tüm insan haklarını teşvik edip korurken, kişileri ve mallarını, sağlıklarını, geçim kaynaklarını ve üretken varlıklarını, ayrıca kültürel ve çevresel varlıkları korumayı amaçlamaktadır."

Afet riskini azaltma, hazırlıklı olma, azaltma ve koruma sorumluluğu devlete ve onun kurumlarına aittir. 2005 Hyogo Deklarasyonuna göre, "Devletler, topraklarındaki insanları ve mülkleri tehlikelerden korumak ve ... kapasiteleri ve mevcut kaynaklarıyla tutarlı olarak ulusal politikada afet riskinin azaltılmasına yüksek öncelik vermek konusunda birincil sorumluluğa sahiptir.³⁶" Her Devlet, uluslararası, bölgesel, alt bölgesel, sınır ötesi ve ikili iş birliği de dahil olmak üzere afet riskini önlemek ve azaltmak konusunda birincil sorumluluğa sahiptir³⁷.

SAYFA 31:

Devlet, insan haklarını korumak ve olası afetlerin risk ve etkilerini en aza indirmek için birincil sorumluluğu üstlenmeli ve aşağıdaki önlemleri almalıdır³⁸:

Genel İnsan Hakları Tedbirleri

- Ülke içinde yaşayan herkesin insan haklarının eşit şekilde korunmasını sağlamak.
- Tüm ulusal yasa ve politikaların devletin uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle tutarlı olmasını sağlamak.
- Uluslararası insan hakları standartlarını, kılavuzlarını, bildirelerini ve uluslararası insan hakları mekanizmalarının tavsiyelerini ulusal yasalara ve politikalara dahil edin.

³⁵ Bkz, 'Güney Asya'da Afet Kaynaklı Yerinden Edilme Riski,' Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi, Norveç Mülteci Konseyi, 2015.

³⁶ Hyogo Deklarasyonu, Dünya Afet Azaltma Konferansı, 2005, UN Doc. A/CONF.20/L.3/Rev.1

³⁷ Afet Riskinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030, Mart 2015, UN Doc. A/CONF.224/CRP.1.

³⁸ Ayrıca bakınız, IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, 2011

- Herkes için yeterli barınma hakkını güvence altına almak için uluslararası insan hakları standartlarına dayalı bir ulusal konut yasası çıkarın ve uygulayın. Yasa aynı zamanda yeniden yerleşim ve geri dönüş haklarını da korumalıdır³⁹.
- Belirli gruplara ve topluluklara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmayı amaçlayan mevzuatı uygulayın ve gerektiğinde marjinalleştirilmiş ve ayrımcılığa uğramış bireylerin, grupların ve toplumların haklarını korumak için yasalar çıkarın.
- Hem doğal hem de insan kaynaklı afet durumlarında insan haklarını korumayı amaçlayan yeterli yasal ve politik tedbirler geliştirin.
- Kadınların, azınlık toplumlarının ve ötekileştirilmiş grupların üyelerinin tüm yasa ve politika oluşturma süreçlerine katılımını sağlayın.
- İnsan haklarının hayata geçirilmesi için yeterli bütçe tahsisi yapın.
- Afetler de dahil olmak üzere insan hakları ve çevre konularını ele almak için farklı devlet kurumları/bölgeleri/bakanlıkları arasında daha iyi koordinasyon sağlayın.
- Devletin uluslararası insan hakları organlarına ve mekanizmalarına verdiği taahhütleri yerine getirmesi ve uluslararası raporlama kılavuzlarına uyması.

Çevresel Koruma Tedbirleri

- Herkes için güvenli ve sağlıklı bir çevreye yönelik insan hakkının korunmasını garanti altına alın.
- İklim değişikliği, biyoçeşitlilik, ormanlar ve 'çevresel etki değerlendirmesi' dahil olmak üzere ulusal ve uluslararası çevre yasalarına uyulmasını sağlamak.

SAYFA 32:

- Emisyonların azaltılması için uluslararası kabul görmüş hedeflere ulaşılması ve iklim değişikliğinin özellikle en savunmasız nüfus üzerindeki etkilerinin azaltılması için ulusal eylem planlarının geliştirilmesi.

³⁹ Bakınız, Kalkınmaya Dayalı Tahliyeler ve Yerinden Edilmeye İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, 2007, BM Belgesi. A/HRC/4/18. Ayrıca bakınız, Kent Yoksulları için Mülkiyet Güvencesi Hakkında Yol Gösterici İlkeler, 2014, BM Belgesi. A/HRC/25/54.

- İklim değışikliği ile ilgili azaltım ve uyum politikalarının insan hakları temelli olmasını ve ayrımcılık ve eşitsizliği daha da kötüleştirmemesini sağlamak için koruma tedbirlerini dahil edin.
- Çevresel sürdürülebilirlik, nesiller arası eşitlik, ihtiyati yaklaşım ve uluslararası yardım ve işbirliği ilkelerini afet yönetimi de dahil olmak üzere ulusal yasa ve politikalara dahil edin.
- İklim değışikliğinden kaynaklananlar da dahil olmak üzere afetlere karşı kırılganlığın azaltılması için devletleri sorumlu tutacak bir hesap verebilirlik çerçevesi geliştirin.

Kırılganlığ şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bir toplumun tehlikelerin etkilerine karşı duyarlılığını artıran fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler veya süreçler tarafından belirlenen koşullar."

40

Spesifik Risk Azaltma ve Hazırlık Tedbirleri Politika Geliştirme ve Planlama

- Hukuk ve insan hakları uzmanlarıyla işbirliği içinde, risk azaltma da dahil olmak üzere afet yönetimi için insan hakları temelli ulusal eylem planları geliştirin. Bu planlar, risk oluşumunu önlemeyi, mevcut riskleri azaltmayı ve ekonomik, sosyal, sağlık ve çevresel dayanıklılığı güçlendirmeyi amaçlayan hedefler, göstergeler ve zaman dilimleri içermelidir.⁴¹
- Ulusal insan hakları kurumlarını (UİHK) ulusal eylem planlarının geliştirilmesi de dahil olmak üzere afet yönetimi çalışmalarına dahil edin. UİHK'ları afete hazırlık, yardım ve iyileştirme süreçleriyle ilgili insan hakları ihlallerini araştırmaya teşvik edin.
- Afet sonrası kayıp ve ihlalleri yeterli şekilde değerlendirmek ve doğru tazminatı belirlemek için insan hakları temelli değerlendirme araçları geliştirin. Bu araçları ulusal ve yerel afet yönetimi yasalarına, politikalarına ve planlarına dahil edin.
- Afet riskini azaltma planlarını ve hedeflerini değerlendirmek, izlemek ve raporlamak için mekanizmalar geliştirin. Afete dayanıklı planlama ve inşaat için uluslararası standart ve normlara uyumu düzenleyin ve izleyin.

SAYFA 33:

⁴⁰ (Kutucuğun dipnotu) Hyogo Eylem Çerçevesi 2005-2015: Ulusların ve Toplulukların Afetlere Karşı Direncinin Artırılması.

⁴¹ Bakınız, Afet Risklerinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030, Mart 2015, BM Belgesi. A/CONF.224/CRP.1.

- İlgili tüm sektörlerde afet riskini azaltma stratejilerinin, politikalarının, planlarının, yasalarının ve yönetmeliklerinin geliştirilmesi ve uygulanması için, uygun olduğu şekilde, finans ve lojistik de dahil olmak üzere gerekli kaynakların yönetimin her düzeyinde tahsis edilmesi⁴².
- Erken uyarı ve alarm sistemlerini ve önleyici koruma tedbirlerini etkinleştirin.
- Özel ihtiyaçları olan insanlar, kadınlar ve çocuklar için özel yardım önlemleri planlayın.
- Afet yönetim planlarına kadınların ve çocukların fiziksel ve kişisel güvenliklerine yönelik tedbirleri dahil edin.
- Topluluk/köy temelli afet risk yönetimi planlaması yapın.
- Yerel düzeyde afet yönetim komiteleri oluşturun ve kadınları tüm afet yönetim süreçlerine dahil edin.
- Mülk yönetim sistemleri ve karar alma yapılarının doğası da dahil olmak üzere afetlere yatkın bölgelerdeki arazi, konut ve mülkiyet konularına ilişkin net bir anlayış geliştirin.
- Evlerini ve varlıklarını korumak için uygun alternatiflerin ve alınacak önlemlerin belirlenmesine toplulukları dahil edin.
- Periyodik topluluk tahliye tatbikatları/eğitimleri gerçekleştirin.
- Halkın bilinçlenmesini teşvik etmek ve kurtarma ve yardım faaliyetleri için gerekli malzemeleri stoklamak için toplum merkezleri kurun⁴³.
- Topluluklar ve haneler için tahliye yollarını gösteren haritalar ve acil durum iletişim cihazları gibi koruyucu önlemler tedarik edin.
- Afet yönetiminde yer alan tüm aktörlerin, uluslararası standartlar ve kılavuz ilkelerle uyumlu, insan hakları temelli çalışma prosedürlerine sahip olmasını sağlayın.

Haritalama, Değerlendirme ve Dokümantasyon

- Ülke çapında kapsamlı bir insan hakları savunmasızlık değerlendirmesi ve afete eğilimli alanların analizini gerçekleştirin. Bu, marjinalleşme ve ayrımcılığa (kast temelli ayrımcılık dahil) maruz kalan nüfusların haritalanmasını içermelidir.

⁴² Afet Riskinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030, Mart 2015, BM Belgesi. A/CONF.224/CRP.1.

⁴³ A.g.e.

- Refakatçisi olmayan çocuklar, yalnız kadınlar, engelliler ve diğerleri gibi şiddete maruz kalma riski en yüksek olan grupları belirleyin.

- Etkilenen nüfusun dışındaki ve içindeki potansiyel şiddet ve ayrımcılık kaynaklarını belirleyin ve haritalayın. Ayrıca, güvenlik endişelerinin potansiyel kaynaklarını da haritalandırın.

SAYFA 34:

- Gıda, barınma, giyim ve diğer ihtiyaçlar açısından nüfusların kültürel ihtiyaçlarını haritalandırın. İhtiyaçları yaş, cinsiyet, engellilik, kronik hastalık veya diğer faktörler açısından değerlendirmek için ayrıştırılmış veriler kullanın.

- Yerel ve ulusal düzeyde belirlenen risklerle başa çıkmak için teknik, mali ve idari afet risk yönetimi kapasitesinin bir değerlendirmesini yapın⁴⁴.

- Ortak mülkiyet de dahil olmak üzere afet riskli bölgelerdeki farklı arazi ve mülkiyet hakları sistemlerini haritalandırın. Arazi kadastro kayıtlarını ve mülkiyet ve mülkiyet haklarının belirlenmesiyle ilgili diğer belgeleri güncelleyin ve kopyalarını afete dayanıklı yerlerde saklayın.

- Mülk ve eşyaların güncel kayıtlarını oluşturmak için topluluk katılımını teşvik edin.

- Özellikle afetten etkilenen bölgelerdeki kişilerin hayati belgelerinin kopyalarını ve bunların iadesi ile ilgili bilgileri güvence altına alın.

Bilgi ve Eğitim

- İnsanları anladıkları bir dilde, beklenen riskler, önerilen önlemler ve bir afet durumunda mevcut imkanlar hakkında bilgilendirin.

- Zorunlu tahliye gerektirebilecek durumlar da dahil olmak üzere risklerin niteliği ve temel korunma teknikleri konusunda toplumu bilinçlendirme programları geliştirin ve uygulayın.

- Deprem, tsunami, toprak kayması veya sel gibi afet riskinin özellikle yüksek olduğu bölgelerde tahliye yolları/koruyucu barınakların yeri de dahil olmak üzere yeterli bilgi sağlayın.

- Afet bilinci modüllerinin eğitim müfredatına entegre edilmesi.

⁴⁴ Afet Riskinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030, Mart 2015, BM Belgesi. A/CONF.224/CRP.1.

- Sömürü ve insan ticareti gibi afet nedeniyle yeni özel koruma ihtiyaçlarına ve risklerine maruz kalan kişiler arasında farkındalığı teşvik edin.
- Evlerde afete hazırlık planları ve hayatta kalma kitleri hazırlamalarına yardımcı olmak için ailelere haklar hakkında kamuya açık bilgiler verin.
- Tüm insani yardım aktörlerine temel ilk yardım eğitimi ve insan hakları eğitimi verin.
- Kolluk kuvvetlerini acil durumlarda çalışmak üzere eğitin.
- İzleme ve ombud mekanizmalarının üyelerini, afet durumlarının yarattığı veya şiddetlendirdiği belirli riskleri tespit etmek üzere eğitin.

SAYFA 35:

Uluslararası İş birliği ve Yardım

Etkili ve anlamlı bir küresel ortaklık ve gelişmiş ülkelerin resmi kalkınma yardımı taahhütlerini yerine getirmeleri de dâhil olmak üzere uluslararası işbirliğinin daha da güçlendirilmesi, etkili bir afet risk yönetimi için elzemdir⁴⁵.

- Devletler, afet riskinin azaltılması ve afet durumlarında insan haklarının korunmasını amaçlayan mekanizmaların güçlendirilmesi için Birleşmiş Milletler süreçleri de dahil olmak üzere hükümetler arası çabalara katılmalıdır. Buna daha güçlü bölgesel mekanizmalar geliştirmek ve mevcut bölgesel ve uluslararası insan hakları kurumlarıyla birlikte çalışmak da dâhildir.

- Devletler, antlaşma organları ve BM İnsan Hakları Konseyi'nin Evrensel Periyodik İnceleme mekanizması da dahil olmak üzere uluslararası insan hakları mekanizmalarına afet önleme ve afetten etkilenen nüfusun insan haklarının durumu hakkında raporlama yapmayı dahil etmelidir.

Afet riskinin azaltılması, hazırlıklı olunması ve hafifletilmesi için insan hakları yaklaşımının teşvik edilmesi ve koruma, marjinalleştirilmiş ve savunmasız bireylerin, grupların ve topluluklara öncelik verilir ve gelecekteki afetlere karşı daha fazla dayanıklılığa sahip olurlar.

V. Sonuç

Müdahale de dahil olmak üzere afet yönetiminde yer alan devlet ve devlet dışı, ulusal ve uluslararası tüm aktörler, afetten etkilenen tüm kişi ve toplulukların insan haklarına saygı

⁴⁵ Afet Riskinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030, 2015, UN Doc. A/CONF.224/CRP.1.

gösterilmesini, bu hakların korunmasını ve yerine getirilmesini garanti altına almak için yeterli önlemlerin alınmasını sağlamaya çalışmalıdır. Afete hazırlığın yanı sıra afet sonrası yardım, rehabilitasyon, yeniden inşa ve iyileştirme çalışmalarında, marjinalleştirilmiş ve hassas gruplara özel dikkat gösterilmelidir. Afet öncesi ve sonrası müdahaleler, hiçbir koşul altında, herhangi bir birey, grup veya topluluğa yönelik ayrımcılığı veya sömürüyü sürdürmemelidir. Devletler afet sonrası durumlarda fırsatçılığı ve vurgunculuğu önlemek için özel önlemler almalıdır.

Ancak afet yönetimine ilişkin ulusal yasa ve politikalar da dahil olmak üzere insan hakları yaklaşımının benimsenmesi ve insan haklarının bölünmezliği; ayrımcılık yapmama; eşitlik; anlamlı katılım; dahil etme; şeffaflık ve hesap verebilirlik; işbirliği; gerilememe ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanması yoluyla afete müdahale yeterli olacak ve afetten etkilenen kişi ve toplulukların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını yeniden tesis etmelerini, normal bir duruma dönmelerini ve onurlu bir şekilde yaşamalarını sağlayacaktır⁴⁶.

SAYFA 36:

Ekler

İlgili Kaynaklar

Doğal Afet Durumlarında Kişilerin Korunmasına İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkeler, Kurumlar Arası Daimi Komite (IASC), 2011

<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IDPersons/OperationalGuidelines.pdf>

Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkeler, 1998

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/IDPersons/Pages/Standards.aspx>

Kalkınma Temelli Yerinden Edilme ve Tahliyelere İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuzlar, 2007

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Housing/Pages/ForcedEvictions.aspx>

Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler için Barınma ve Mülkiyetin İadesine İlişkin İlkeler, 2005

⁴⁶ Daha fazla bilgi/geri bildirim için şu adrese yazabilirsiniz: landhousing@gmail.com

<http://www.unhcr.org/50f94d849.html>

Sphere Projesi - Afet Müdahalesinde İnsani Yardım Şartı ve Asgari Standartlar, 2011

<http://www.spherehandbook.org/>

IASC Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler için Kalıcı Çözümler Çerçevesi, 2010

<https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/IASC%20Framework%20DS%20for%20IDPs.pdf>

IASC, Kadınlar, Kız Çocukları, Erkek Çocukları ve Erkekler. Farklı İhtiyaçlar - Fırsat Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet El Kitabı

İnsani Yardım Faaliyetlerinde, 2006

[http://www.humanitarianinfo.org/iasc/documents/subsidi/tf_gender/IASC%20Gender%20Handbook%20\(Feb%202007\).pdf](http://www.humanitarianinfo.org/iasc/documents/subsidi/tf_gender/IASC%20Gender%20Handbook%20(Feb%202007).pdf)

ICRC/IRC/SCUK/UNICEF/WVI, Refakatsiz Çocuk ve Gençlere İlişkin Kurumlar Arası Rehber İlkeler

Ailelerinden Ayrı Düşmüş Çocuklar, 2004

http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/IAG_UASCs.pdf

Afet Risklerinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-2030

<http://www.wcdrr.org/preparatory/post2015>

SAYFA 37:

Dünya Afet Azaltma Konferansı, Hyogo Eylem Çerçevesi 2005-2015; Bina Ulusların ve Toplumların Afetlere Karşı Dayanıklılığı, 2005

<http://www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-framework-foraction-english.pdf>

BMMYK Mültecilere, Geri Dönenlere ve Geri Gönderilenlere Yönelik Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin Kılavuz İlkeler Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler: Önleme ve Müdahale için Kılavuz İlkeler, 2003

<http://www.unhcr.org/3f696bcc4.html>

WHO/GWH, Afet Değerlendirmesinde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Hususlar, 2005

http://www.who.int/gender/other_health/en/gwhdisasterassessment.pdf

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966

<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/>

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989

<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme, 2006

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/ConventionRightsPersonsWithDisabilities.aspx>

Dünya İnsan Hakları Konferansı, Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı, 1993

[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.conf.157.23.tr](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.conf.157.23.tr)

Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi, 2007

<http://www.un-documents.net/a61r295.htm>

SAYFA 38:

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1992

http://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php

Kyoto Protokolü, 1997

http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/6034.php

Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu, 1992

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Uygulama Planı, 2002

http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf

İstedığımız Gelecek: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Sonuç Belgesi, 2012

<http://www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html>

Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişilerin Korunması: Hukuk ve Politika Yapıcılar için El Kitabı, 2008

<http://www.brookings.edu/research/papers/2008/10/16-internal-displacement>

Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkelerin İç Hukuka Dahil Edilmesi: Sorunlar ve Zorluklar (Amerikan Uluslararası Hukuk Derneği), 2010

<http://www.brookings.edu/research/papers/2010/01/19-internal-displacement>

Elverişli Konut Özel Raportörünün Raporları

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Housing/Pages/AnnualReports.aspx>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi

www.ohchr.org

SAYFA 39: ARKA KAPAK

Konut ve Arazi Hakları Ağı (HLRN), tüm bireylerin ve toplulukların barış ve onur içinde yaşamaları için güvenli ve emniyetli bir yer temin etmeyi içeren yeterli konut ve araziye yönelik insan haklarının tanınması, savunulması, teşvik edilmesi ve gerçekleştirilmesi için çalışmaktadır. HLRN'nin çalışmalarının özellikle odak noktası, marjinalleştirilmiş toplulukların insan haklarının yanı sıra kadınların barınma, arazi, mülkiyet ve miras gibi insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasıdır. HLRN hedeflerine savunuculuk, araştırma, insan hakları eğitimi ve yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde ağ oluşturma yoluyla ulaşmayı amaçlamaktadır.

Bu derlemede HLRN, afete hazırlık ve rehabilitasyon hakları da dahil olmak üzere afetten etkilenen bireylerin, grupların ve toplulukların insan haklarının korunmasına yönelik tavsiyeler sunmaktadır. Bu kılavuz ilkeler, afet yönetiminin çeşitli aşamalarında yer alan devlet ve devlet dışı aktörler (ulusal ve uluslararası) içindir. Ancak bir insan hakları çerçevesi benimsenerek ve ayrımcılık yapmama, eşitlik, anlamlı katılım ve hesap verebilirlik gibi insan hakları ilkeleri uygulanarak afete müdahale çabaları yeterli olacak ve afetten etkilenen kişilerin iyileşmelerini ve onurlu bir şekilde yaşamalarını sağlayacaktır.